

## Postawy studentów wobec osób z niepełnosprawnością

Niepełnosprawność zawsze wpisana była w biografię człowieka. Musiał, musi i będzie zapewne musiał człowiek jej doświadczający zmagać się z konsekwencjami, które ze sobą ona niesie. Konsekwencje te rozpatrywać można zarówno w wymiarze indywidualnym (osobistym), jak i społecznym. Wymiar społeczny to m. in. postawy społeczne wobec osób z niepełnosprawnością. Postawy te na przestrzeni wieków zmieniały się. W najdawniejszych dziejach człowieka to selekcja naturalna sprawiała, czy on żył i mógł przeżyć. Kiedy w grę wchodziły decyzje ludzi, często osobom kalekim, z ułomnościami, odbiegającym w jakimkolwiek stopniu od przyjętych standardów wręcz odmawiano prawa do życia (*postawa wyniszczająca*). Potem, gdy prawo do życia osób z niepełnosprawnością stało się niepodważalnym prawem tych osób i faktem społecznym, zaczęto w nich mimo wszystko upatrywać swoistego zagrożenia dla porządku publicznego i bezpieczeństwa innych osób, choć sugerowano, że to o bezpieczeństwo i dobre samopoczucie ich – samych niepełnosprawnych – chodzi, więc dążono do ich odosobnienia (*postawa izolująca*). Wtedy to, choć i dzisiaj obecne, pojawiło się także myślenie o tym, by te osoby – w imię zwiększenia efektywności udzielania im pomocy, pogrupować według różnych kryteriów (*postawa segregacyjna*). Aktualnie nikt już nie podważa słuszności idei integracji społecznej osób z niepełnosprawnością, często jednak wskazuje się na trudności z jej realizacją. Nurt wspólnego życia osób pełnosprawnych i osób z niepełnosprawnością, od najwcześniejszych momentów ich życia, we wszystkich fazach ich rozwoju i obszarach funkcjonowania jest zgodny z oczekiwaniami osób z niepełnosprawnością i polityką społeczną (*postawa integracyjna*). W obszarze marzeń niestety wciąż pozostaje *normalizacja* sytuacji życiowej osób z niepełnosprawnością, kiedy to niepełnosprawność człowieka stanowić będzie tylko jedną z wielu jego cech, ewentualnie wyznaczającą zakres świadczonej pomocy w aktualnej sytuacji życiowej, która tak właściwie może stać się udziałem każdego człowieka.

Niepełnosprawność zawsze była tematem godnym uwagi, choć nie zawsze podejmowanym. Stanowiła i często jeszcze stanowi temat tabu. Osoby z niepełnosprawnością traktowane jako inne, postrzegane były i często są jako obiekt zaciekawienia, ich funkcjonowanie wzbudza emocje, zarówno te pozytywne – podziw dla umiejętności pokonywania trudności i radości życia mimo problemu niepełnosprawności, jak i negatywne – lęk, czy często wręcz pogardę.

Kwestie niepełnosprawności i te związane z osobami jej doświadczającymi stanowią przedmiot zainteresowań także teoretyków i badaczy, przykładem czego mogą być badania

postaw studentów Pedagogiki wobec osób z niepełnosprawnością zrealizowane przez dziś już absolwentkę Pedagogiki PWSZ w Głogowie (rocznik 2013) – Paulinę Jarząbek, prowadzone pod kierunkiem dr Jolanty Lipińskiej – Loks w ramach seminarium dyplomowego.

W badaniach uczestniczyło 106 studentów Pedagogiki, studiów stacjonarnych. By określić postawy badanych wobec osób z niepełnosprawnością zdiagnozowano trzy komponenty postaw społecznych:

- a) komponent poznawczy – wiedzę (myśli i przekonania) na temat niepełnosprawności i osób z niepełnosprawnością;
- b) komponent emocjonalny – reakcje emocjonalne, uczucia jakie towarzyszą kontaktom z osobami z niepełnosprawnością, stosunek emocjonalny do tych osób;
- c) komponent behawioralny – działania wobec osób z niepełnosprawnością, zachowania względem nich przejawiane.

Badania wykazały, że *poziom wiedzy* studentów Pedagogiki na temat niepełnosprawności i osób z niepełnosprawnością jest przeciętny – tak sami badani to określili. Studenci potrafią wymienić różne rodzaje niepełnosprawności, jednak najczęściej wymieniają niepełnosprawność ruchową (40%) i niepełnosprawność intelektualną (39%). Są świadomi, że osoby z niepełnosprawnością (ogólnie rzecz ujmując) mogą studiować i że na ich uczelni studiują i mogą liczyć na uzyskanie wsparcia w sytuacji, gdzie niepełnosprawność może stanowić barierę w studiowaniu. Zapytani o jakość udzielanej pomocy studentom z niepełnosprawnością, odpowiadają, że postrzegają ją jako raczej wystarczającą (60%) lub zdecydowanie zadawalającą (19%). Sam fakt studiowania osób z niepełnosprawnością oceniają najczęściej pozytywnie, a we własnym studiowaniu widzą możliwości nabywania wiedzy także na temat niepełnosprawności i osób jej doświadczających (raczej tak – 52%; zdecydowanie tak – 45%), dodając jednocześnie nazwy przedmiotów, w ramach których można nabyć tę wiedzę. Tu pojawiają się: pedagogika specjalna, praca z osobami o specjalnych potrzebach, diagnoza pedagogiczna, psychologia.

Warto w tym miejscu dodać, że wiedza studentów stanowi o ich emocjach poznawczych, czyli o myślach i przekonaniach, a te warunkują niewątpliwie postawę przejawianą wobec osób z niepełnosprawnością. Im wyższy bowiem poziom wiedzy i im bardziej ona rzetelna, tym większe prawdopodobieństwo, że postawa będzie wyraźniej określona i należy mieć tylko nadzieję, że będzie ona pozytywna.

Niewątpliwie najbardziej wyrazistym komponentem postawy studentów wobec osób z niepełnosprawnością jest ich do nich *stosunek*. Stosunek ten stanowi reakcje afektywne, a więc emocje i uczucia, jakie te osoby wzbudzają w badanych. Studenci są świadomi

występowania w społeczeństwie stereotypów dotyczących osób z niepełnosprawnością, są w stanie wymienić chociaż jeden z nich. Zdecydowanie jednak deklarują, że nie przywiązują do nich większej wagi, twierdząc wręcz, że są one im obojętne (46%). Uważają także, że nie mają one znaczenia dla większości osób (45%). Studenci zapytani wprost o własny stosunek do osób z niepełnosprawnością, określają go najczęściej jako bardzo pozytywny (48%) lub raczej pozytywny (47%). Niestety 5% badanych z obojętnością odnosi się do osób z niepełnosprawnością i ich problemów. Na to jaki mamy do kogoś stosunek bardzo często wpływa to, jak tę osobę postrzegamy, jakie cechy jej przypisujemy. Studenci zdecydowanie częściej przypisują osobom z niepełnosprawnością cechy pozytywne, dostrzegają bowiem ich otwartość (23%), wytrwałość w dążeniu do celu, w pokonywaniu trudności (22%). Doceniają ich pozytywne nastawienie do drugiego człowieka (21%) i radość życia mimo doświadczanej niepełnej sprawności, często bólu i cierpienia (11%). Z kolei wśród cech negatywnych wymienianych przez nielicznych badanych znalazły się: zamknięcie w sobie i izolowanie się, brak samodzielności, upór, złośliwość. Analiza wyników badań skłania do refleksji, że te negatywne cechy leżą u podstaw pewnego dystansu emocjonalnego badanych wobec osób z niepełnosprawnością (17%). Co ciekawe badani poszukując przyczyn tego dystansu upatrywali ich także we własnej osobie, obwiniając siebie za nieumiejętność zachowania się wobec osób z niepełnosprawnością w bezpośrednim kontakcie (49%), nieumiejętność udzielenia im pomocy (21%) lub też brak umiejętności poradzenia sobie z emocjami jakich doświadczają na widok osoby z niepełnosprawnością, jest im ich żal, odczuwają litość, smutek, ale i ... odrazę (1%).

Wiedza, jaką posiadają badani na temat niepełnosprawności i osób z niepełnosprawnością, ich stosunek wobec tej grupy osób wiąże się ściśle z *zachowaniami* przejawianymi wobec osób z niepełnosprawnością. Studenci w badaniach ujawniają gotowość do niesienia pomocy osobom z niepełnosprawnością, wielu z nich deklaruje, że już tej pomocy udzielało, udziela. Większość z nich (99%) jest przekonanych o potrzebie udzielania wsparcia osobom z niepełnosprawnością w różnej formie i różnym zakresie. Niech uzupełnieniem badań w zakresie zachowań studentów wobec osób z niepełnosprawnością będzie ich deklaracja wspólnego zamieszkania z osobą z niepełnosprawnością (w akademiku, na stacji), co niewątpliwie może świadczyć o pozytywnej postawie wobec niepełnosprawnych rówieśników. Bowiem im więcej pozytywnych działań wobec osób z niepełnosprawnością, tym większe prawdopodobieństwo przejawiania tej pożądanej pozytywnej postawy. Badani studenci deklarują wzajemne kontakty, wspólne działania

(60%), choć przyznają, że nie do chodzi do nich codziennie, ale dodają, że niepełnosprawność nie wpływa na tę sytuację.

Diagnoza poszczególnych komponentów postawy studentów wobec osób z niepełnosprawnością pozwala wnioskować o raczej pozytywnym jej charakterze. Wyniki badań skłoniły też do refleksji o roli Uczelni w kształtowaniu pozytywnych postaw studentów wobec osób z niepełnosprawnością poprzez podejmowanie działań o charakterze dydaktycznym oraz poza dydaktycznym. Ważne jest by studenci mieli możliwość wzbogacenia swojej wiedzy na temat zdrowia i jego promocji oraz profilaktyki chorób,. Podnoszenie świadomości społecznej w kwestii niepełnosprawności i funkcjonowania osób z niepełnosprawnością, umożliwienie kontaktów osób o różnym stopniu sprawności jest szansą na wzajemne poznanie, na tworzenie więzi emocjonalnej, współdziałanie i współprzeżywanie, co niewątpliwie przysłuży się pozytywnym nastawieniom i społecznej integracji.

Warto dodać, że sama realizacja badań spotkała się z dużym zainteresowaniem na Uczelni, badani ze zrozumieniem i życzliwością podeszli do uczestnictwa w nich, a dla samej badaczki były one możliwością „zaspokojenia głodu poznawczego” oraz sprawiły jej satysfakcję.

*Opracowała: dr Jolanta Lipińska – Lokś*